

Edward Szafrowski

Udział biskupów w odnowionej Kurii Rzymskiej

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 16/3-4, 171-190

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. EDWARD SZTAFROWSKI

UDZIAŁ BISKUPÓW W PRACACH ODNOWIONEJ KURII RZYMSKIEJ

Treść: Wstęp. — I. Postulaty soborowe. — II. Odpowiedź Papieża. 1. Biskupi Diecezjalni członkami Kongregacji Rzymskich. 2. Inne formy współpracy biskupów z Kurią Rzymską. — III. Udział biskupów w pracach Kurii Rzymskiej wyrazem kolegiałności. — Zakończenie.

Wstęp

Od blisko 400 lat¹ Kuria Rzymska świadczy Najwyższemu Pa-sterzowi wydatną pomoc w kierowaniu Kościołem powszechnym². Jest rzeczą zupełnie zrozumiałą, że będzie to czynić w dalszym ciągu, ponieważ Papież zaabsorbowany tyłoma i tak poważnymi pracami, związanymi z troską o wszystkie Kościoły, nie jest w stanie załatwić wszystkich spraw bez pomocników, bez doradców³. Nie oznacza to wszakże, że dotychczasowa struktura Kurii Rzymskiej nie wymagała żadnej odnowy. Na konieczność zmian w jej strukturze wskazały bardzo wyraźnie m. in. prace Soboru Waty-

¹ W części wstępnej Konstytucji Ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, z dnia 15 sierpnia 1967 r. (AAS 59 (1967) 885—928: Posoborowe Prawodawstwo Kościelne (PPK), t. II, z. 1, ss. 14—92, nn. 1469—1692) podaje pap. Paweł VI krótką historię Kurii Rzymskiej. Podkreśla tutaj m. in., że pap. Sykstus V ma największe zasługi w zorganizowaniu tej instytucji. On bowiem wydał w dniu 22 stycznia 1588 r. konst. *Immensa Aeterni Dei*, określając po raz pierwszy strukturę Kurii Rzymskiej por. PPK, t. II, z. 1, s. 15, n. 1469). Szerzej o historii tej instytucji por. N. De l Re, *La Curia Romana*, *Lineamenti storico giuridici*, Roma 1952; Torquiebiau P., *Curia Romaine*. W: *Dictionaire de Droit Canonique*, t. IV, kol. 985 nn.

² Kodeks Prawa Kanonicznego, przystępując do omówienia Kurii Rzymskiej nie podaje jej definicji, ograniczając się w kan. 242 do wyliczenia poszczególnych Dykasterij wchodzących w jej skład. Wydana jednak już w związku z przygotowaniem Kodeksu Konstytucja pap. Piusa X *Sapienti consilio* (29 VI. 1908 r.) stwierdzała, że Kurii Rzymskiej „rezerwuje się załatwianie spraw Kościoła Powszechnego”. Te słowa Konstytucji znalazły się w Kodeksie w kan. 7, gdzie podano określenie Stolicy Apostolskiej. Przytacza je również pap. Paweł VI w Konstytucji *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 1 (PPK, t. II, z. 1, s. 24, n. 1484).

³ Konstytucja Ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, wstęp (PPK, t. II, z. 1, ss. 18—19, n. 1475).

kańskiego II. Szło zaś przy tym nie tylko o dostosowanie do współczesnych warunków struktury organizacyjnej, lecz również o to, by ta instytucja odzwierciedlała powszechność Kościoła również w swoim składzie osobowym. To ostatnie nazywano niejednokrotnie postulatem domagającym się „umiędzynarodowienia” Kurii Rzymskiej. Owszem, widziano w nim także drogę praktycznej realizacji zasady kolegiałności biskupów. Wspomniany postulat przybrał ostateczną formę w życzeniu Soboru zawartym w Dekrecie o pasterskich obowiązkach Biskupów w Kościele⁴. Ostateczna jednak wersja postulatów została poprzedzona projektami, wysuniętymi przez Komisję soborową oraz licznymi wypowiedziami Ojców na ten temat.

I. Postulaty Soborowe

Już we wnioskach nadsyłanych do Stolicy Apostolskiej w związku z zapowiedzią Soboru powszechnego domagano się m. in. zreformowania Kurii Rzymskiej i dopuszczenia do niej biskupów diecezjalnych⁵. Zrozumiałą jest rzeczą, że musiało to znaleźć odbicie w pracach Komisji przygotowujących pierwsze schematy przyszłych dokumentów soborowych. Sprawa, o której mowa interesowała tych, którzy zajęli się zagadnieniami dotyczącymi pozycji biskupów w Kościele. W pierwszej fazie prac przygotowawczych, w ramach tego tematu Komisja zaproponowała w roku 1961 również specjalny schemat zatytułowany: „Wzajemny stosunek biskupów i Kongregacji Kurii Rzymskiej”⁶. Jest w nim wyraźnie mowa

⁴ Por. Dekret o pasterskich obowiązkach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, n. 10. Zawarte w nim słowa cytuje Papież w Motu Proprio *Pro comperto sane*, z dnia 6 sierpnia 1967 r. (AAS 59 (1967) 881—884), dotyczącym udziału niektórych biskupów diecezjalnych w Kongregacjach Kurii Rzymskiej w charakterze członków (por. PPK, t. II, z. 1, s. 8, n. 1457).

⁵ Por. Gordon I., *De Curia Romana renovata*, Periodica de re morali canonica liturgica, 58 (1969) 60—61.

⁶ *Quaestiones de Episcopis ac de dioeceseon regimine*, Schema Decreti de rationibus inter Episcopos et SS. Curiae Romanae Congregationes propositum a Commissione de Episcopis ac de dioeceseon regimine, Typis Polyglottis Vaticanis 1961. Wypada może dodać, że Komisja ta przygotowała siedem dekretów w tej materii: o stosunku biskupów do Kongregacji Rzymskich, o Konferencjach Biskupich, o biskupach pomocniczych i koadiutorach oraz o rezygnacji z urzędu biskupiego, o stosunku do proboszczów i do zakonników, o podziale diecezji i zrzeczeniu, o niektórych szczególnie aktualnych zagadnieniach duszpasterskich. Komisja soborowa skoordynowała później ten obszerny materiał w dwóch schematach: o biskupach i zarządzie diecezjami (*de episcopis ac de dioecesium regimine*) oraz o Duszpasterstwie (*De cura animarum*). (Ma jańsk i K. bp, *Wprowadzenie do Dekretu o pasterskich obowiązkach biskupów w Kościele*. W: Sobór Watykański II, Konstytucje... wyd. Pallotinum, łac.-pol., s. 344).

o powoływaniu na konsultorów Kongregacji biskupów, dobieranych z różnych krajów za pośrednictwem Konferencji Biskupiej⁷. W następnym z kolei schemacie w roku 1962 poszerza się nieco treść tego punktu stwierdzając, że biskupi będą mianowani nie tylko konsultorami, lecz również członkami tych Dykasterij Rzymskich⁸. Ten też projekt wszedł bez żadnych istotnych zmian⁹ do następnego schematu o biskupach i zarządzie diecezjami, który w dniu 22 kwietnia 1963 roku otrzymał zatwierdzenie pap. Jana XXIII i został przedstawiony Ojcom podczas II sesji Soboru¹⁰. Przedstawiając uczestnikom kongregacji generalnej wspomniany schemat, Referent wyraźnie oświadczył, że przy formułowaniu interesującego nas punktu 5 w rozdziale I, wzięto pod uwagę życzenia wysunięte w tej materii przez biskupów całego Kościoła, przez przełożonych zakonnych, Dykasteria Kurii Rzymskiej i Katolickie Uniwersytety¹¹.

W przypisie do tego punktu wyjaśnia się ponadto, że wprawdzie już dawno Kongregacje miały zwyczaj korzystania z pomocy rady i doświadczenia osób z różnych części świata, niemniej jednak zawarte w tekście schematu sformułowanie — obecnie już mocą dekretu soborowego — czyni zadość postulatowi dotyczącym „umieźdźnARodowienia” Kurii Rzymskiej¹².

⁷ *Schema Decreti de rationibus inter Episcopos et SS. Romanae Curiae Congregationes*, Typis Polyglottis Vaticanis 1961, s. 12, n. 4.

⁸ *Schema Decreti de Episcopis ac de dioeceseon regimine*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962, s. 75. Wspomniany poprzednio (por. przyp. 6) schemat dekretu o wzajemnym stosunku biskupów i Kongregacji stanowi w obecnym schemacie rozdział I, noszący ten sam tytuł. Obejmuje on dwa punkty: I. — *De Episcoporum facultatibus* i II. — *De praxi Sacrarum Congregationum relate ad Episcopos*. W drugim punkcie spotykamy na pierwszym miejscu n. 5 zatytułowany (Episcopi in Sacrarum Congregationum consilium cooptandi).

⁹ Uwidocznili to zamieszczenie obok siebie obydwu tekstów:

5. (Episcopi in Sacrarum Congregationum Consilium cooptandi). Nonnulli Episcopi diversarum nationum, a Coetu Episcopali Nationali designandi, ab Apostolica Sede nominentur Membra vel Consultores Sacrarum Romanae Curiae Congregationum a quibus, stasis temporibus, convocentur ad maius commune bonum promovendum, ad communia pericula avertenda (1962 r.).

5. (Episcopi in Sacrarum Congregationum consilium cooptandi). Nonnulli Episcopi diversarum Nationum, a Conferentia Episcopali Nationali designandi, ab Apostolica Sede nominentur Membra vel Consultores Sacrarum Romanae Curiae Congregationum a quibus, stasis temporibus, convocentur ad commune bonum magis promovendum et ad communia pericula efficacius avertenda (1963 r.).

¹⁰ *Schema Decreti de Episcopis ac de dioecesium regimine*, Typis Polyglottis Vaticanis 1963.

¹¹ Por. Relatio super schema Decreti de Episcopis ac de dioecesium regimine, Typis Polyglottis Vaticanis 1963, s. 9.

¹² „Jam diuturna est praxis Sacrarum Congregationum utendi, sive

Powyższe wyjaśnienie godne jest tym bardziej zaakcentowania, że według zawartego w schemacie projektu, sprawa miała być przedmiotem uchwały soborowej, nie zaś — co ostatecznie miało miejsce — życzeniem wyrażonym przez Ojców pod adresem Pastorza Kościoła Powszechnego.

Dyskusja nad schematem, jaka toczyła się w dniach od 5 do 18 listopada 1963 r., miała wprawdzie charakter ożywiony, ale pozostała tylko w fazie wstępnych rozważań, co łączyło się ściśle z oczekiwaniem na ostateczne już wnioski w związku z rozważaniami nad schematem konstytucji dogmatycznej o Kościele, której naukę musiał uwzględnić przyszły dekret o pasterskich zadaniach biskupów¹³.

Niezależnie jednak od dyskusji słownej, ojcowie mieli możność zgłaszania swoich uwag na piśmie. Są wśród nich głosy godne odnotowania. Najpierw domagano się mocniejszego związania funkcji członkowskiej biskupów w Kongregacjach z kolegalnością biskupów¹⁴. Niektórzy z Ojców — konkretyzując sprawę — byli zdania, że w Kongregacjach winni się znaleźć biskupi nie jako zwykli jej członkowie czy konsultorzy, lecz jako Delegaci Kolegium Biskupiego, ażeby razem z Papieżem kierować Kościołem Bożym¹⁵. Inni uczestnicy dyskusji, przyjmując w zasadzie przedstawiony projekt, postulowali sprecyzowanie częstotliwości zwoływania do Rzymu członków lub konsultorów Kongregacji¹⁶. Ale też nie brakło głosów, które wyrażały się bardzo sceptycznie o pojmowanej w ten sposób samej koncepcji „umiędzynarodowienia” Kuri Rzymskiej¹⁷.

stabiliter sive ad actum, consilio et doctrina peritorum ecclesiasticorum undique adscitorum. Nihilominus per nn. 4 et 5, vi decreti conciliaris, satis fit plurium sacrorum Pastorum petitionibus ut Romana Curia magis in dies „internationalis”, ut dicitur, evadat”. (Schema Decreti de Episcopis ac de dioecesium regimine, 1963 r., s. 8, przyp. 5).

¹³ Por. Majdański K., dz. cyt., j.w., s. 345. W czasie samej dyskusji Ojcowie domagali się większego wiązania konkretnego sposobu kooptowania biskupów do Kongregacji z zasadą kolegalności biskupiej przewidzianej w projekcie konstytucji o Kościele (por. Emendationes a Concilii Patribus scripto exhibitae super schema Decreti de Episcopis ac de dioecesium regimine, Typis Polyglottis Vaticanis 1963, s. 13, n. 78).

¹⁴ Emendationes a Concilii..., j.w., s. 13, n. 78.

¹⁵ Loco verborum: Membra vel Consultores, dicatur: Delegati Collegii Episcoporum, qui regant Ecclesiam Dei cum Petro et sub Petro (Ep. Reg. Merid. Galliae). (Emendationes..., j.w., s. 13, n. 75).

¹⁶ A więc domagano się, by biskupi byli zwoływani raz lub dwa razy w roku (por. Emendationes..., j.w., s. 13, nn. 76 i 77). Jeden z Ojców postulował, by Kongregacje konsultowały się z biskupami członkami we wszystkich sprawach, które mają na uwadze większy rozwój dobra wspólnego lub prowadzą do skuteczniejszego uniknięcia wspólnych niebezpieczeństw. Takiej konsultacji można by dokonywać ustnie lub piśmiennie (j.w., s. 13, n. 81).

¹⁷ Takiego zdania byli np. biskupi wchodzący w skład Konferencji

W czasie III sesji, która rozpoczęła się w dniu 14 września 1964 r. przedstawiono Ojcom nowy schemat Dekretu. Objął on dwa dotychczas odrębne schematy: o *biskupach i zarządzie diecezjami* oraz o *duszpasterstwie* i otrzymał tytuł: *schemat o pasterskich obowiązkach biskupów w Kościele*¹⁸. Sprawa „umiędzynarodowienia” Kurii Rzymskiej — zawarta obecnie w n. 10 rozdziału I — została tutaj potraktowana szerzej¹⁹, w ramach ogólnego zagadnienia: Biskupi i Stolica Apostolska²⁰. Jeżeli jednak idzie o udział biskupów w pracach Dykasterii Kuri Rzymskiej, to wprowadzono zmianę przede wszystkim w samym ogólnym ujęciu sprawy. Mianowicie proponowana treść nie ma już charakteru uchwały soborowej, lecz przybiera formę życzenia, jakie Ojcowie wysuwają pod adresem Ojca świętego. Inną ważną modyfikacją jest pominięcie fragmentu mówiącego o tym, że kandydatów na członków przedstawiają Konferencje Biskupie. Zmienia się następnie nieco sama motywacja, wyjaśniająca powód dla którego jest rzeczą wskazaną, by biskupi zostali członkami Dykasteriów. W poprzednim schemacie stwierdzano, że członkowie lub konsultorzy będą zwoływani dla większego rozwoju dobra wspólnego oraz skuteczniejszego uniknięcia wspólnych niebezpieczeństw. Obecnie natomiast podkreśla się, że biskupi — członkowie Dykasteriów — będą mogli zdawać sprawę Papieżowi z nastawienia, pragnień i potrzeb wszystkich Kościołów. Pomija się również w nowym schemacie słowa mówiące o zwoływaniu członków w określonych terminach. Wreszcie wypada zwrócić uwagę i na ten szczegół, że nowy tekst nie mówi o członkach

Afryki Południowej. Proponowali natomiast utworzenie stałego ciała doradczego, które zbierałoby się raz w roku (j.w., s. 12, n. 66).

¹⁸ *Schema Decreti de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1964.

¹⁹ Świadczy już o tym nowy tytuł jaki zamieszczono przed treścią numeru 10: (Membra et Officiales Dicasteriorum). Najpierw, podkreślając uniwersalistyczne zadanie Kurii Rzymskiej, zgłasza się tu postulat, by znalazło to swój wyraz w składzie personalnym członków, konsultorów i urzędników. W następnej kolejności idzie życzenie, by w charakterze członków byli dobierani niektórzy biskupi, zwłaszcza diecezjalni. I wreszcie mówi się o pożytku wysłuchania opinii kompetentnych ludzi świeckich. (Schema Decreti... j.w., s. 9, n. 10).

²⁰ Trzeba tu zaznaczyć, że zmienił się tytuł I rozdziału schematu, jak również podtytuły. Zamiast dawnego tytułu: *De rationibus inter Episcopos et Sacras Romanae Curiae Congregationes*, zjawia się nowy tytuł: *De Episcopis quoad universam Ecclesiam*, który dzieli się na dwa podtytuły: I. — *Partes quas habent Episcopi quoad universam Ecclesiam* (dawniej: *De Episcoporum facultatibus*) i II. — *Episcopi et Apostolica Sedes* (przedtem: *De praxi Sacrarum Congregationum relate ad Episcopos*). Tzw. anonimowa relacja, ogłoszona wraz z nowym schematem tłumaczy, że sformułowanie drugiego podtytułu zmieniono na skutek interwencji Ojców (por. Gordon I., dz. cyt., *Periodica*, 58(1969) 110).

lub konsultorach, lecz tylko o członkach²¹. Na temat opuszczenia w nowym schemacie fragmentu mówiącego o wyznaczaniu kandydatów przez Konferencję Biskupie, znajdujemy wyjaśnienie w tzw. anonimowej relacji ogłoszonej w związku z nowym schematem. Stwierdza się w niej, że poprzednie sformułowanie nie podobało się wielu Ojcom. Ponadto, zmodyfikowane ujęcie tekstu w nowym schemacie przybiera szerszy zakres treściowy, bo nie wyklucza żadnego sposobu, jaki może się w przyszłości okazać pożytecznym w dobiegananiu kandydatów²².

W tym samym jeszcze roku 1964, ukazał się nowy schemat dekretu o pasterskich obowiązkach biskupów w Kościele²³. Oparł się on w znacznej mierze na szeroko już przedyskutowanym schemacie konstytucji dogmatycznej o Kościele²⁴. Zamieszczono w nim bez żadnych zmian treść interesującego nas punktu 10 schematu. W relacji do tego numeru podano wyjaśnienie, że jeszcze w tym stadium prac soborowych dwóch Ojców domagało się wykreślenia nn. 9 i 10, ponieważ zdają się ograniczać swobodę działania Ojca św.²⁵

W dniu 4 listopada 1964 roku przystąpiono do głosowania m. in. nad sprawą „umiędzynarodowienia” Kurii Rzymskiej. Zgodnie z przyjętą procedurą w głosowaniu nad poszczególnymi numerami Ojcowie wypowiadali się tylko przez: „tak” (placet) lub „nie” (non placet). W głosowaniu nad nn. 9 i 10 wzięło udział 1968 Ojców. Spośród tej liczby 1889 odpowiedziało: „tak”, a 78: „nie”. Jeden głos był nieważny.

Oprócz wspomnianego wyżej głosowania odbyło się także inne, nad poszczególnymi rozdziałami w całości. Właśnie wtedy miał

²¹ Dla uwidocznienia zmian, jakie wprowadzono w interesującym nas punkcie pożyteczną będzie rzeczą zestawić obydwa projekty:

tekst pierwotny:

Nonnulli Episcopi diversarum Nationum, a Conferentia Episcopali Nationali designandi, ab Apostolica Sede nominentur Membra vel Consultores Sacrarum Congregationum a quibus, stans temporibus, convocentur ad commune bonum magis promovendum et ad communia pericula efficacius avertenda (n. 5).

tekst poprawiony

In votis quoque est ut inter Dicasteriorum Membra cooptentur etiam aliqui Episcopi praesertim dioecesani, qui mentem, optata ac necessitates omnium Ecclesiarum Summo Pontifici plenius referre valeant (n. 10, 2).

²² Por. Gordon I., dz. cyt., *Periodica*, 58(1969)119.

²³ *Schema Decreti de pastoralibus Episcoporum munere in Ecclesia*, Textus emendatus et relationes, Typis Polyglottis Vaticanis 1964.

²⁴ Stwierdza się to wyraźnie w relacji ogólnej: Nexus schema hoc inter et schema *De Ecclesia* ut manifeste apparet plures Patres rogarunt. Censuit omnino Commissio, quae ideo emendandos censuit quosdam textus schematis, qui scilicet de Episcopis, de sacerdotibus et de diaconis agunt, ita ut doctrinam schematis *De Ecclesia* fideliter referat (*Schema Decreti...*, j.w., s. 9, n. 1, 2).

²⁵ *Schema Decreti...*, j.w., s. 27, ad n. 9 et n. 10.

każdy możliwość zgłoszenia poprawek, bądź do całego rozdziału, bądź też do poszczególnych numerów. Stąd obok odpowiedzi „tak” lub „nie” przewidziano głosy: „tak, ale z zastrzeżeniem” (placet iuxta modum). Nad rozdziałem I głosowano również w dniu 4 listopada 1964 roku. Obecnych było 1965 Ojców, z których 1030 odpowiedziało „tak”, 77 — „nie” i aż 852 — „tak, ale z zastrzeżeniem”. Sześć głosów było nieważnych²⁶.

Po przestudiowaniu zgłoszonych poprawek przystąpiono do opracowania następnego schematu dekretu o pasterskich obowiązkach biskupów w Kościele. Wraz z nowym tekstem schematu opublikowano także zgłoszone przez Ojców poprawki, wyjaśniając od razu dlaczego jedne z nich zostały uwzględnione, a drugie pominięte²⁷.

W punkcie dotyczącym udziału biskupów w dykasteriach Kurii Rzymskiej nie wprowadzono w nowym schemacie żadnych zmian. Jak wykazują zgłoszone poprawki sami ojcowie Soboru nie mieli żadnych poważniejszych zastrzeżeń co do treści tego punktu²⁸.

Naturalnym następstwem takiego stanu rzeczy było wprowadzenie omawianego tekstu schematu, już bez żadnych zmian, do Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele: „Pożądaną jest rzeczą, by do grona członków dykasterii dobierać też niektórych biskupów, głównie diecezjalnych, którzy by mogli obszerniej zdawać sprawę papieżowi z nastawienia, pragnień i potrzeb Kościołów”²⁹.

II. Odpowiedź Papieża

Dekret *Christus Dominus* wysunął pod adresem Papieża życzenie dotyczące składu personalnego Kurii Rzymskiej. Należało za-

²⁶ Wszystkie dane dotyczące głosowań podano według tabeli zamieszczonej w *Schema Decreti de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, Textus recognitus et modi, Typis Polyglottis Vaticanis, 1965, s. 8. Ponieważ rozdział ipierwszy nie uzyskał w głosowaniu wymaganej większości 2/3 głosów, dlatego został przekazany Komisji celem przeredagowania go zgodnie ze zgłoszonymi poprawkami.

²⁷ *Schema Decreti de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, Textus recognitus et modi a Commissione conciliari de Episcopis et diecesium regimine examinati, Typis Polyglottis Vaticanis 1965.

²⁸ Na interesujący nas temat zabrało głos tylko dwóch Ojców. Jeden proponował wykreślenie słów „zwłaszcza diecezjalni”. Uważał bowiem, że jeżeli będą dłuższy czas przebywać w Rzymie ucierpi na tym dobro diecezji, a jeżeli będą częściej przyjeżdżać, wzrosną koszty. W odpowiedzi wyjaśniono, że biskupi nie muszą wcale długo przebywać w Rzymie, a gdy chodzi o związane z przyjazdem koszty, to nie obciążą one diecezji. Drugi z Ojców proponował, by po słowach: „zwłaszcza diecezjalni” dodać „wybrani spośród biskupów zaproponowanych przez Konferencję Biskupie”. W ten bowiem sposób łatwiej będą mogli wyrazić opinię własnego Episkopatu. W odpowiedzi wyjaśniono, że właściwie tylko do Papieża należy wybieranie, zgodnie z własną roztrpnością, członków Dykasterii Kurii Rzymskiej (por. *Schema Decreti...*, j.w., s. 29, nn. 29 i 30).

tem oczekiwać odpowiedzi ze strony Ojca św. Taka odpowiedź przyszła w stosunkowo niedługim czasie po zakończeniu Soboru. Było nią Motu Proprio *Pro comperto sane*, ogłoszone przez pap. Pawła VI w dniu 6 sierpnia 1967 roku³⁰. Wyprzedziło ono o kilka dni Konstytucję Apostolską *Regimini Ecclesiae Universae* z dnia 15 sierpnia 1967 roku, dokonującej reformy Kurii Rzymskiej³¹. W Motu Proprio Papież nawiązuje bardzo wyraźnie do Dekretu soborowego *Christus Dominus*, cytując we wstępie zawarte w Dekrecie życzenie Ojców³².

Chociaż w omawianej materii Motu Proprio *Pro comperto sane* posiada znaczenie podstawowe, jednak należy mieć na uwadze również cytowaną już Konstytucję Apostolską *Regimini Ecclesiae Universae*, a także Regulamin Kurii Rzymskiej zatwierdzony przez Papieża w dniu 22 lutego 1968 roku³³, oraz inne dokumenty prawodawstwa posoborowego, o których później będzie mowa.

1. Biskupi diecezjalni członkami Kongregacyj Rzymskich

Zgodnie z zarządzeniem Motu Proprio *Pro comperto sane*: „Kongregacjom Rzymskim przydziela się, oprócz Kardynałów, także niektórych biskupów diecezjalnych, którzy będą pełnoprawnymi członkami Kongregacyj”³⁴.

Najpierw trzeba zauważyć, że dokument ma na uwadze tylko biskupów diecezjalnych. Kodeks prawa kanonicznego nie zna w zasadzie pojęcia biskup diecezjalny. Używa natomiast określenia biskup rezydencjalny, na oznaczenie pełnoprawnego i to ustanowionego na sposób trwały rządcy diecezji³⁵. Bardzo też często terminy biskup i biskup rezydencjalny są używane w Kodeksie zamiennie³⁶. Na podstawie stwierdzeń używanych w Kodeksie zwykło się jednak mówić również o osobach przyrównywanych biskupom rezydencjalnym. Wypada tu dodać, że biskup rezydencjalny oznaczał zawsze osobę, która posiada sakrę biskupią, czego Kodeks nie

²⁹ „In votis quoque est ut inter Dicasteriorum Membra ceoptentur etiam aliqui Episcopi praesertim diocesani, qui mentem, optata ac necessitates omnium Ecclesiarum Summo Pontifici plenius referre valeant” (Dekret o pasterskich zadaniach Biskupów w Kościele *Christus Dominus*, n. 10. 2).

³⁰ ASS 59(1967)881—884 (PPK, t. II, z. 1, ss. 7—13, nn. 1455—1468).

³¹ ASS 59(1967)885—928 PPK, t. II, z. 1, ss. 14—29, nn. 1469—1692).

³² Por. PPK, t. II, z. 1, s. 8, n. 1457.

³³ Regolamento Generale della Curia Romana: AAS 60(1968)129—176 (PPK, t. II, z. 1, ss. 112—180, nn. 1734—1946).

³⁴ „Sacris Romanis Congregationibus, praeter Patres Cardinales, assignantur etiam aliquot Episcopi diocesani, qui earundem Congregationum pleno iure erunt Membra” (Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. I: PPK, t. II, z. 1, s. 10, n. 1461).

³⁵ „Episcopi residentiales sunt ordinarii et immediati pastores in dioecesibus sibi commissis” (can. 334 § 1).

³⁶ Por. np. kan. 329 § 1 KPK.

wymaga w odniesieniu do osób przyrównanych biskupowi rezydencjalnemu.

Zgodnie z postanowieniem kan. 315 § 1 Administrator apostolski ustanowiony w sposób stały cieszy się tymi samymi prawami i ma te same obowiązki co biskup rezydencjalny. Ponadto biskupowi rezydencjalnemu przyrównani są następujący ordynariusze miejsca: wikariusze i prefekci apostolscy³⁷ oraz opaci i prałaci udzielni³⁸.

Posoborowe prawodawstwo kościelne nadało określeniu „biskup diecezjalny” rangę terminu technicznego. Potwierdza to wyraźnie częste użycie go w podstawowych dokumentach określających obecne uprawnienia biskupów³⁹. Dokumenty wyjaśniają również, że przez biskupa diecezjalnego należy rozumieć nie tylko biskupa rezydencjalnego, lecz także tych wszystkich, którzy są mu w prawie przyrównani⁴⁰.

Motu Proprio *Pro comperto sane* wylicza tylko biskupów diecezjalnych jako ewentualnych członków Kongregacji. Stanowi to pewne zawężenie treści życzenia wysuniętego przez Sobór w Dekrecie *Christus Dominus*, gdzie postuluje się, by do grona członków dobierać „niektórych biskupów, zwłaszcza diecezjalnych”. Zawarte w Motu Proprio „ograniczenie” nie posiada o tyle zasadniczego znaczenia, że zgodnie z ogólną zasadą Papież może dobierać wspomnianych członków według własnego uznania.

Dla uzyskania wszakże pełnego obrazu trzeba już tu dodać, że w Dykasteriach Kurii Rzymskiej są również konsultorzy mianowani tak spośród biskupów rezydencjalnych, jak i tytularnych⁴¹.

Biskupi diecezjalni stają się pełnoprawnymi członkami. To oświadczenie Motu Proprio należy komentować w zestawieniu z analogicznym postanowieniem Konstytucji Apostolskiej *Regimini Ecclesiae Universae* oraz z następującymi później dyspozycjami samego Motu Proprio. Dokonując takiego zestawienia łatwo zauważyć, że biskupi diecezjalni nie stają się członkami w tym samym znaczeniu co Kardynałowie. Konstytucja bowiem nie bez powodu zaznacza na pierwszym miejscu, że Kongregacje Rzymskie składają się z kardynałów mianowanych przez Papieża⁴². W następnym zaś punkcie — jakby w formie uzupełnienia — dodaje, że

³⁷ Por. kan. 294 § 1 KPK.

³⁸ Por. kan. 323 § 1 KPK.

³⁹ Chodzi zwłaszcza o dwa dokumenty: Motu Proprio *De Episcoporum muneribus* z dnia 15 czerwca 1966 roku i Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* z dnia 6 sierpnia 1966.

⁴⁰ Por. Motu proprio *De Episcoporum muneribus*, n. III (PPK, t. I, z. 1, s. 114, n. 189).

⁴¹ Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 5, § 1, (PPK, t. II, z. 1, s. 26, n. 1497).

⁴² Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 2, § 1: „Congregationes coalescunt ex Cardinalibus, quos Summus Pontifex adscribendos censuerit” (PPK, t. II, z. 1, s. 24, n. 1487).

biskupi diecezjalni występują również w charakterze członków, ale na posiedzeniach plenarnych⁴³. Zresztą podobne zastrzeżenie czyni samo Motu Proprio *Pro comperto sane* zaraz w następnej dyspozycji⁴⁴.

Biskupi, o których mowa stają się członkami Kongregacji Rzymskich. Znowu wypada zauważyć, że Dekret *Christus Dominus* wyraził życzenie, by biskupi zostali zaliczeni do grona członków Dykasterij Kurii Rzymskiej. Zgodnie zaś z Regulaminem Kurii składa się ona z następujących Dykasteriów: Papieski Sekretariat Stanu i Urząd (kongregacja) dla Międzynarodowych Spraw Kościelnych, Kongregacje, Trybunały, Urzędy, Sekretariaty, Rada Świeckich i Papieska Komisja Studiów *Iustitia et Pax*⁴⁵. Warto tu przypomnieć, że według pierwotnego projektu (1963 r.) biskupi mieli być członkami Kongregacji. Już jednak w schemacie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele (1964) była mowa o Dykasteriach. Owszem, Referent wyjaśniał, że tej modyfikacji dokonano na życzenie Ojców, którym chodziło o to, aby Kurii Rzymskiej nie ograniczać tylko do Kongregacji⁴⁶.

Trzeba jednak i o tym pamiętać, że Kongregacje stanowią zasadniczy człon Kurii Rzymskiej, który ma stosunkowo najwięcej powiązań z Kościołami lokalnymi. Dwie spośród Kongregacji zachowują w tym względzie pewną własną specyfikę, a mianowicie Konugregacja Zakonów i Instytutów Świeckich i Kongregacja Ewangelizowania Narodów. Z tej też racji w odniesieniu do nich obowiązują specjalne normy.

„Dla zebrań plenarnych Kongregacji Zakonników — biorąc pod uwagę specyficzne zadanie tego Dykasterium — będzie mianowanych dziesięciu członków, z których trzech zostanie wybranych z listy Przełożonych Generalnych Zakonów Ścisłych lub Kongregacji Kleryckich, którą będzie sporządzać Unia Rzymska Przełożonych Generalnych i przedstawiać Kardynałowi Prefektowi”⁴⁷.

Gdy zaś chodzi o Kongregację Ewangelizowania Narodów, to Motu Proprio *Pro comperto sane*, nakazuje zachować normy zawarte w Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*⁴⁸ oraz przepisy jakie

⁴³ Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 2, § 2: „Firmis ordinariis coetibus Patrum Cardinalium, ad pertractandas res maioris momenti et naturam principii generalis habentes, Congregationibus Plenariis intersunt, tamquam earumdem Membra, Episcopi dioecesani nominati a Summo Pontifice” (j.w., ss. 24—25, n. 1488).

⁴⁴ Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. II (j.w., s. 10, n. 1462).

⁴⁵ Regulamin Ogólny Kurii Rzymskiej, art. 1 (j.w., s. 113, n. 1734).

⁴⁶ Por. *Schema Decreti de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, Textus emendatus et Relationes, Typis Polyglottis Vaticanis, 1964, s. 22.

⁴⁷ Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. V, 2 (PPK, t. II, z. 1, s. 12, n. 1466).

⁴⁸ Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, II, n. 15 (PPK, t. I, z. 1, s. 103, n. 165).

będą ustanowione przez wydaną w najbliższym czasie Konstytucję Apostolską o reformie Kurii Rzymskiej⁴⁹. Zapowiedziana tu Konstytucja *Regimini Ecclesiae Universae* postanawia: „Dla rozpatrywania ważniejszych spraw i mających charakter zasady ogólnej uczestniczą w posiedzeniach plenarnych, jako ich członkowie — również z głosem decydującym, gdyby tak Papież zarządził — zarówno biskupi z terenów misyjnych, mianowani przez Ojca św., jak i przedstawiciele Kierowników Instytutów i Dzieł Papieskich⁵⁰. Liczba członków jest określona w Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*⁵¹.

Z powyższych zarządzeń wynika, że postanowienia zawarte w Motu Proprio *Pro comperto sane* nie mają zastosowania do Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich oraz do Kongregacji Ewangelizowania Narodów.

Jak już poprzednio zasygnalizowano biskupi diecezjalni stają się pełnoprawnymi członkami zebrań plenarnych Kongregacji Rzymskich. Regulamin Ogólny Kurii Rzymskiej rozróżnia w ramach poszczególnych Kongregacji zebrania zwyczajne i plenarne⁵². Gdy zaś sprawy wkraczają w kompetencję dwóch lub więcej dykasteriów, wtedy odbywają się zebrania mieszane. Jednakże ten ostatni rodzaj zebrań nie ma tu większego znaczenia, ponieważ dzielą się one także na zebrania plenarne i zwyczajne, do których — gdy idzie o skład osobowy — stosuje się te same przepisy co i do wspomnianych powyżej zebrań⁵³.

Zebranie plenarne rozpatruje jedynie sprawy większej wagi, mające charakter zasady ogólnej⁵⁴. Natomiast sprawy bieżące są rozpatrywane na zebraniach zwyczajnych. Każde Dykasterium powinno ustalić w swoich przepisach specjalnych zakres spraw, które będą przedkładane na zebraniach zwyczajnych⁵⁵. Zebrania plenarne — jeżeli specjalne okoliczności nie domagają się czego innego — odbywają się jeden raz w roku, w terminach ustalonych przez Kon-

⁴⁹ Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. VII (PPK, t. II, z. 1, ss. 12—13, n. 1468).

⁵⁰ Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 83, § 2, (PPK, t. II, z. 1, s. 70, n. 1627).

⁵¹ Kongregacja Ewangelizowania Narodów obejmuje dwudziestu czterech przedstawicieli z głosem decydującym: dwunastu prałatów z misyj, czterech z innych krajów, czterech spośród przełożonych Instytutów, czterech z dzieł Papieskich (por. Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, II, n. 15; PPK, t. I, z. 1, s. 103, n. 165).

⁵² Regulamin Ogólny Kurii Rzymskiej, art. 110, § 1 (PPK, t. II, z. 1, s. 164, n. 1899).

⁵³ Tamże, art. 106 (PPK, t. II, z. 1, s. 163, n. 1895).

⁵⁴ Por. Regulamin Ogólny Kurii Rzymskiej, art. 111 (PPK, t. II, z. 1, s. 165, n. 1901); Konstytucja Ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 2, § 2 (j.w., s. 24, n. 1488); Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. II (j.w., s. 10, n. 1462).

⁵⁵ Por. Regulamin Ogólny Kurii Rzymskiej, art. 111 (PPK, t. II, z. 1, s. 165, n. 1901).

gregację⁵⁶. Motu Proprio *Pro comperto sane* podaje uzasadnienie tego ostatniego postanowienia. Idzie mianowicie o to, by biskupów nie odrywać bez potrzeby od pracy w diecezji⁵⁷. Natomiast zebrania zwyczajne odbywają się zależnie od potrzeb⁵⁸ i uczestniczą w nich kardynałowie oraz ci biskupi członkowie, którzy aktualnie przebywają w Rzymie⁵⁹. A więc biskupi diecezjalni uczestniczą z zasady tylko w zebraniach plenarnych Kongregacji. Tak wygląda sprawa w świetle Motu Proprio *Pro comperto sane*. Pewne uzupełnienie w tej materii wprowadziło Pismo Kongregacji Doktryny Wiary z dnia 15 stycznia 1971 roku, określające nową procedurę w badaniach prawowierności nauki katolickiej⁶⁰. Zgodnie z zawartymi tu dyspozycjami, ostateczną decyzję podejmuje zebranie zwyczajne Kongregacji. W tym właśnie zebraniu może uczestniczyć z pełnym prawem każdy z siedmiu biskupów członków Kongregacji Doktryny Wiary, przebywających poza Rzymem⁶¹. Chociaż dokument wyraźnie tego nie zarządza, jest rzeczą jasną, że wspomniani biskupi powinni być powiadomieni urzędowo o takim zebraniu zwyczajnym.

Mianowanie Biskupów członkami Kongregacji jest zarezerwowane Papieżowi⁶². Jest to zupełnie zrozumiałe, skoro Kuria Rzymska służy Papieżowi pomocą w wypełnianiu funkcji Najwyższego Pasterza Kościoła. Z drugiej jednak strony nie można zapominać i o tym, że Kuria nie jest narzędziem Papieża dla jego własnego użytku, lecz dla dobra Kościołów⁶³. Z tej też m. in. racji nominację papieską poprzedza — zgodnie z Motu Proprio *Pro comperto sane* — specjalna procedura, dopuszczająca udział w tej sprawie Konferencji Biskupich: „Kardynałowie Prefekci poszczególnych

⁵⁶ Regulamin Ogólny Kurii Rzymskiej, art. 110 (PPK, t. II, z. 1, s. 164, n. 1899); Motu proprio *Pro comperto sane*, n. III (j.w., s. 10—11, n. 1463).

⁵⁷ „Ad praecavenda autem incommoda, quae Dioecibus oriri possint ob crebram diuturnamque absentiam sacrorum Pastorum (qua de re in memoriam revocamus normas de Episcoporum residentia iure canonico statutas) decernimus ut coetus plenarii sacrarum Congregationum habeantur, nisi peculiaria adiuncta aliter suadeant, semel in anno, tempore opportune statuendo ab iisdem Congregationibus” (Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. III; PPK, t. II, z. 1, ss. 10—11, n. 1463).

⁵⁸ Regulamin Ogólny Kurii Rzymskiej, art. 110, § 1 (PPK, t. II, z. 1, s. 164, n. 1899).

⁵⁹ Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. II (PPK, t. II, z. 1, s. 10, n. 1462).

⁶⁰ Nova agendi ratio in doctrinarum examine: AAS 63(1971)234—236.

⁶¹ N. 9: „...in Congregatione Ordinaria pleno iure partem habere potest unusquisque ex septem Episcopis membris extra Urbem degentibus” (PPK, t. IV, z. 1, s. 178, n. 7068).

⁶² Nominatio Episcoporum Membrorum, quam Nobis reservamus... (Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. IV; PPK, t. II, z. 1, s. 11, n. 1464).

⁶³ Por. Gordon I., *De Curia Romana renovata*, Periodica, 58(1969) 72—75.

Kongregacyj przeprowadzą odpowiednie badania i poszukiwania za pośrednictwem Konferencji Biskupich, a nawet — gdy to będzie potrzebne — poproszą o listę biskupów kandydatów”⁶⁴.

Tak więc wraca tutaj — choć w zmniejszonym już zakresie — pośrednictwo Konferencji Biskupich. Według bowiem projektu zamieszczonego w schemacie o *biskupach i zarządzie diecezjami* (1963 r.), członkowie mieli być wyznaczani przez Krajową Konferencję Biskupią⁶⁵.

Pod adresem kandydatów wysuwa się pewne wymagania. Motu Proprio powtarza aż dwukrotnie, że kandydaci powinni się odznaczać „szczególną biegłością w sprawach, o które chodzi”⁶⁶. Następnie przy doborze kandydatów „należy mieć również na uwadze terytoria, które oni zamieszkują, tak by w pewien sposób wyrażali Kościół Powszechny”⁶⁷.

Każda z Kongregacyj otrzymuje w charakterze członków siedmiu biskupów diecezjalnych⁶⁸. Oczywiście nie dotyczy to dwóch wspomnianych już poprzednio Kongregacyj, a mianowicie Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich oraz Kongregacji Ewangelizowania Narodów czyli Rozkrzewiania Wiary.

Zgodnie z zasadą przyjętą w odnowionej Kurii Rzymskiej funkcje pełnione w Kongregacjach przez członków i konsultorów są czasowe. Nominacja ważna jest na pięciolecie⁶⁹. Tę zasadę pełnienia funkcji członkowskiej przez okres pięciu lat zastosował Papież także w odniesieniu do biskupów członków Kongregacyj⁷⁰. Zauważa się jednak pewną różnicę w analogicznych sformułowaniach prawnych, gdy chodzi o członków kardynałów i członków biskupów diecezjalnych. Mianowicie w wypadku pierwszej grupy członków jest wyraźnie o tym mowa, że po upływie pięciolecia mogą być ponownie zatwierdzeni oraz że potrzebują zatwierdzenia nowego Papieża w ciągu trzech miesięcy od jego wyboru⁷¹. Natomiast w odniesieniu do biskupów-członków Kongregacyj zarządza się w ten sposób: „Ażeby Kongregacje wzbogacały się zawsze doświad-

⁶⁴ Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. IV (PPK, t. II, z. 1, s. 11, n. 1464).

⁶⁵ *Schema Decreti de Episcopis ac de dioecesium regimine*, Typis Polyglottis Vaticanis 1963, s. 7, n. 5.

⁶⁶ Motu Proprio *Pro comperto sane*, nn. IV i V (PPK, t. II, z. 1, s. 11, nn. 1464—1465).

⁶⁷ Tamże, n. V (j.w., ss. 11—12, n. 1465).

⁶⁸ Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. V (j.w., s. 11, n. 1465).

⁶⁹ Motu Proprio *Regimini Ecclesiae Universae*, nn. 2, § 5: 5, §§ 1—2 (PPK, t. II, z. 1, ss. 25—27, nn. 1493, 1497—1498).

⁷⁰ Motu Proprio *Pro comperto sane*, n. VI (PPK, t. II, z. 1, s. 12, n. 1467).

⁷¹ Motu Proprio *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 2 § 5 (PPK, t. II, z. 1, ss. 25—26, n. 1493).

zeniem nowych i odpowiednich członków, będą oni pełnili swoje funkcje przez okres pięciu lat”⁷².

Oczywiście nie ulega wątpliwości, że Papież może ponownie zatwierdzać na stanowisko członków również biskupów diecezjalnych. Niemniej jednak z przytoczonego powyżej sformułowania trzeba wyciągnąć słuszny wniosek, że w większości wypadków będzie miała miejsce zmiana osób na tych stanowiskach. Wskazuje na to zwłaszcza argumentacja, mówiąca o wzbogaceniu doświadczenia poszczególnych Kongregacyj. Nie ma natomiast podstaw, by twierdzić, że biskupi diecezjalni, mianowani członkami Kongregacyj, wymagają zatwierdzenia nowego Papieża. Nic bowiem nie wspomina o tym *Motu Proprio Pro comperto sane.*, a Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae* wysuwa taki wymóg tylko pod adresem członków, którzy są kardynałami.

2. Inne formy współpracy biskupów z Kurią Rzymską

Udział biskupów diecezjalnych w Kongregacjach Rzymskich w charakterze członków stanowi niewątpliwie bardzo ważny moment, gdy ma się na uwadze współpracę biskupów dla dobra Kościoła powszechnego. Ale trzeba pamiętać o tym, że nie jest to jedyna forma współpracy, zaplanowana w działalności odnowionej Kurii Rzymskiej. Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, modyfikując dotychczasowe przepisy, daje biskupom jeszcze szersze możliwości współpracy w ramach Kurii Rzymskiej.

Najpierw należy podkreślić, że biskupi stają się członkami nie tylko Kongregacji, lecz również Sekretariatów Kurii Rzymskiej. I tak członkami Sekretariatu Jedności Chrześcijan są kardynałowie i biskupi, mianowani przez Papieża⁷³. Podobnie Sekretariat dla Spraw Niewierzących składa się z kardynałów i biskupów mianowanych przez Ojca świętego⁷⁴. Analogicznej dyspozycji nie spotykamy w wypadku Sekretariatu dla Spraw Niechrześcijan. Jest jednak inne postanowienie godne tutaj odnotowania. Mianowicie „członkami Sekretariatu są, oprócz Kardynała Prefekta Kongregacji Ewangelizowania Narodów, osoby wybrane przez Papieża, czy to z Kolegium Kardynalskiego, czy też na propozycję Konferencji Biskupich terenów misyjnych, jak również innych w zasięgu których przebywa — z jakiegokolwiek przyczyny i to choćby czasowo — wielu niechrześcijan”⁷⁵. Tak więc wspomniane w Konstytucji za-

⁷² *Motu Proprio Pro comperto sane*, n. VI (PPK, t. II, z. 1, s. 12, n. 1476).

⁷³ Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 92 § 1 (PPK, t. I, z. 1, s. 74, n. 1637).

⁷⁴ Tamże, n. 101 (j.w., s. 78, n. 1648).

⁷⁵ Tamże, n. 97 (j.w., s. 77, n. 1644).

interesowane Konferencje Biskupie otrzymują ważny wpływ na mianowanie członków Sekretariatu dla Spraw Niechrześcijan.

Już wcześniej ogólnie wspomniano o biskupach konsultorach. Oto co na ten temat postanawia Konstytucja *Regimini Ecclesiae Universae*: „we wszystkich Dykasteriach są konsultorzy mianowani przez Papieża na pięciolecie, z różnych części świata, spośród biskupów rezydencjalnych lub tytularnych”⁷⁶. Znowu wypada tu odnotować, że przytoczone postanowienie spełnia niejako życzenia wyrażone przez Ojców w pierwszej fazie prac soborowych nad przyszłym Dekretem *Christus Dominus*. Była bowiem wtedy mowa nie tylko o członkach, lecz również o konsultorach Kongregacji, przy czym chodziło o udział zarówno biskupów diecezjalnych jak i tytularnych⁷⁷.

Przywiązuje się obecnie dużą wagę do sprawozdań, jakie biskupi przesyłają na mocy prawa do różnych Dykasteriów Kurii Rzymskiej. Chodzi w tym wypadku o dane dotyczące stanu i rozwoju diecezji. Wszystko ma być pilnie i możliwie najszybciej rozważone, aby „w odpowiednim czasie przygotować to, co wydawałoby się konieczne lub użyteczne dla dobra Kościoła”⁷⁸.

Procedura ustalona dla poszczególnych Kongregacji nakazuje w wielu wypadkach wysłuchać zdania miejscowych biskupów. Tak np. Kongregacja Doktryny Wiary „odrzuca opinie, o których wiadomo, że są przeciwne podstawowemu zasadom wiary, wysłuchawszy jednak zdania miejscowych biskupów, gdy są tym zainteresowani”⁷⁹.

Z norm ogólnych określających działalność Kurii Rzymskiej jasno wynika, że chodzi obecnie także o zacieśnienie kontaktów między Dykasteriami Kurii Rzymskiej i Konferencjami Biskupimi. Konstytucja bowiem zarządza, że „należy brać pod uwagę wnioski zgłaszane przez zebrania biskupie”⁸⁰.

⁷⁶ Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 5, § 1 (PPK, t. II, z. 1, s. 26, n. 1497). Oprócz biskupów, konsultorami mogą być także duchowni diecezjalni czy zakonnici, a nawet w niektórych wypadkach również świeccy.

⁷⁷ Por. np. *Schema Decreti de Episcopis ac de dioecesium regimine*, Typis Polyglottis Vaticanis 1963, s. 7, n. 5.

⁷⁸ Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 9, § 1 (PPK, t. II, z. 1, s. 28, n. 1505). W związku z tym w § 2 postanawia się: „W tym celu Główny Urząd Statystyczny Kościoła winien przygotować krótkie i przejrzyste formularze pytań oraz należy wydać przepisy mające na uwadze odpowiednie przygotowanie sprawozdania i to jednego, podzielonego na odpowiednie działy, a przesłanego w każdym pięcioleciu do Kongregacji Biskupów” (j.w., ss. 28—29, n. 1506).

⁷⁹ Konstytucja Apostolska *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 32 (PPK, t. II, z. 1, s. 37, n. 1537).

⁸⁰ Tamże, n. 8, (PPK, t. II, z. 1, s. 27, n. 1504). W tym samym numerze spotykamy zarządzenie następującej treści: „Biskupów należy powiadomić, o ile to możliwe, jeszcze przed promulgacją, o dekretach

Dotychczas była mowa o powiązaniach biskupów z Kurią Rzymską, ujmowaną w sensie ścisłym, zgodnie z normami zawartymi w Konstytucji Apostolskiej *Regimini Ecclesiae Universae*. Należy jednak pamiętać o tym, że na szczeblu ogólnokościelnym działają również inne organy — związane niejednokrotnie z Kongregacjami — których struktura prawna świadczy o zwiększającym się zakresie udziału biskupów w kierowaniu całym Kościołem.

Chronologicznie rzecz biorąc na pierwszym miejscu wypada wspomnieć *Międzynarodowe Stowarzyszenie Muzyki Sakralnej*. Organ ten powołany pismem papieskim z dnia 22 listopada 1963 roku⁸¹ — a więc jeszcze w pierwszej fazie prac Soboru Watykańskiego II — przyznaje wszystkim biskupom wpływ na skład osobowy Stowarzyszenia. Mianowicie w Radzie Generalnej, która stanowi najwyższą władzę Stowarzyszenia⁸², głos decydujący przyznaje się m. in. Delegatowi każdego kraju, wybranemu przez biskupów⁸³.

Drugim Organem ogólnokościelnym, który trzeba tu wspomnieć jest Papieska Komisja Biblijna zreorganizowana przez Motu Proprio papieża Pawła VI *Sedula cura z dnia 27 czerwca 1971 roku*⁸⁴. Zgodnie z tym pismem członkowie Komisji Biblijnej zostają mianowani przez Papieża, na wniosek kardynała Przewodniczącego⁸⁵, po uprzedniej konsultacji w tej sprawie z Konferencjami Biskupimi⁸⁶.

III. Udział Biskupów w pracach Kurii Rzymskiej wyrazem kolegalności

Na wstępie wypada przypomnieć, że w pierwszych projektach przyszłego Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, „umiędzynarodowienie” Kurii Rzymskiej miało być właściwie jedynym praktycznym wyrazem podjęcia przez biskupów współodpowiedzialności za życie Kościoła powszechnego. Stąd słusznie pod-

Dykasteryj, które w sposób specjalny dotyczą ich diecezji”. Niektórzy sądzą, że to postanowienie daje biskupom możliwość wypowiedzenia swojej opinii w tej sprawie. (por. Romita F., *Adnotationes ad Const. Regimini Ecclesiae Universae*, Monitor Ecclesiasticus, 93/1968/62.

⁸¹ AAS 56 (1964) 231—234 (PPK, t. I, z. 3, ss. 146—152, nn. 1300—1314).

⁸² „Rada Generalna posiadająca najwyższą władzę, decyduje o wszystkim, co dotyczy samego Stowarzyszenia” (n. VI, a); PPK, t. I, z. 3, s. 151, n. 1309).

⁸³ „W Radzie Generalnej głos decydujący posiadają wszyscy członkowie, należący do niej na podstawie prawa własnego, oraz Delegat każdego kraju, wybrany przez biskupów” (n. VI, b); j.w.).

⁸⁴ AAS (63/1971) 665—669.

⁸⁵ Zreorganizowana Komisja Biblijna jest powiązana ściśle z Kongregacją Doktryny Wiary. Jej Przewodniczącym jest Kardynał Prefekt Kongregacji Doktryny Wiary (por. Motu proprio *Sedula cura*, n. 2; PPK t. IV, z. 1, s. 169, n. 7044).

⁸⁶ Motu proprio *Sedula cura*, n. 4 (j.w., s. 169, n. 7046).

kreślano, że biskupi staną się członkami lub konsultorami Kongregacji „dla większego rozwoju dobra wspólnego i skuteczniejszego uniknięcia wspólnych niebezpieczeństw”⁸⁷.

Jak wiadomo, w czasie dyskusji nad zagadnieniem nowych struktur kolegialnych punkt ciężkości przesunął się raczej na organ centralny, który otrzymał nazwę Synodu Biskupów. Być może i z tej racji nie kładziono później zbyt wielkiego nacisku na sprawę dopuszczenia biskupów do Kurii Rzymskiej. Zresztą sam postulat „umiędzynarodowienia” Kurii przyjął szerszy zakres, bo miał na uwadze nie tylko członków czy konsultorów Kongregacji, ale w ogóle wszystkie stanowiska. W ten właśnie sposób ujęto sprawę w pierwszym schemacie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele (1964)⁸⁸. Odnośnie udziału biskupów pojawia się tu projekt, który już bez żadnych zmian wszedł do Dekretu *Christus Dominus*, a który — jak to już było zaznaczone — mocno odbiega od pierwotnego projektu. W omawianym obecnie aspekcie duże znaczenie posiada zmiana motywacji uzasadniającej udział biskupów w pracach Kurii Rzymskiej. Mianowicie Dekret *Christus Dominus* stwierdza, że biskupi będą mieli niejako okazję zdawać Papieżowi sprawę z nastawienia, pragnień i potrzeb wszystkich Kościołów⁸⁹. A więc funkcja sprowadzająca się przede wszystkim do informowania, podczas gdy projekt pierwotny (z 1963 r.) wytyczał bardziej efektywny zakres współpracy.

Aby odpowiedzieć na pytanie, czy obecny udział biskupów w Kongregacjach stanowi rzeczywisty wyraz kolegialności należy koniecznie uwzględnić część wstępną papieskiego pisma *Pro comperto sane*, gdzie zawarta jest jakby ogólna motywacja zamieszczonych w części drugiej formalnych już przepisów. Otóż nie znajdziemy tutaj jakiegoś bezpośredniego, jednoznacznego stwierdzenia, że ta nowa forma współpracy biskupów z Papieżem jest przejawem działania kolegialnego. Spotykamy jednak wypowiedzi, które w pełni upoważniają do wyciągnięcia takiego wniosku.

Podstawowe znaczenie posiada zaakcentowanie uniwersalności spraw dotyczących obecnego życia Kościoła: „Należy przede wszystkim stwierdzić, że dziś bardziej niż kiedykolwiek problemy Kościoła nabierają uniwersalnego znaczenia i dla rozwiązania ich w sposób odpowiedni potrzeba, aby dyspozycja ducha, otwartość intelektualna i praktyczne doświadczenie były prawdziwie katolickie”⁹⁰.

⁸⁷ *Schema Decreti de Episcopis ac de dioecesium regimine*, Typis Polyglottis Vaticanis 1963, s. 7, n. 5.

⁸⁸ *Schema Decreti de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1964, s. 9, n. 10.

⁸⁹ Dekret o pasterskich obowiązkach biskupów w Kościele, *Christus Dominus*, n. 10, 2.

⁹⁰ Motu Proprio *Pro comperto sane*, wstęp (PPK, t. II, z. 1, s. 8, n. 1456).

Właśnie na tle tego kapitalnego stwierdzenia, powołuje się Papież na życzenie Ojców dotyczące dokooptowania biskupów do grona członków Kongregacji. Chce zatem Papież powiedzieć, że dopuszczenie biskupów stworzy realną możliwość wprowadzenia w życie wyrażonego poprzednio postulatu.

Udział biskupów w tej formie działania obejmującego Kościół powszechny ma się również przyczynić w stopniu wybitnym do wprowadzenia w życie uchwał i wniosków Soboru Watykańskiego II⁹¹. Również i ten cel pozostaje w bardzo ścisłym związku ze współodpowiedzialnością biskupów za cały Kościół. Jeszcze bardziej zostaje to uwypuklone, gdy Papież stwierdza, że chodzi w tym wszystkim o wzbogacenie Kurii Rzymskiej wiedzą i roztropnością biskupów, o skorzystanie z ich roztropnej rady i pomocy. Wyraża zaś przy tym przekonanie, że jeżeli „ważniejsze sprawy zostaną pilnie, z zachowaniem porządku wspólnie rozważone, wypłynie stąd rzeczywisty pożytek dla całego Kościoła powszechnego i pomoże to nie tylko do załatwienia ważniejszych spraw Kościoła, lecz i do rozwiązania interesujących dziś ludzkość problemów”⁹².

Wydaje się, że przytoczone dotychczas słowa Papieża, ukazujące rolę biskupów mianowanych członkami Kongregacji, poszerzają treść życzenia wysuniętego przez Ojców Soboru. Rada bowiem i pomoc, o jakich mowa w Motu Proprio *Pro comperto sane*, a także wspólne rozważanie, z którego płynie pożytek dla Kościoła powszechnego — to na pewno coś więcej niż zwykłe informowanie Papieża o nastawieniu, pragnieniach i potrzebach wszystkich Kościołów, o czym mówi w n. 10 Dekret soborowy *Christus Dominus*.

Dopuszczenie biskupów w charakterze członków do Kongregacji Kurii Rzymskiej może i powinno być rozpatrywane również w kategoriach aktu kolegialnego. Oczywiście nie może być w tym wypadku mowy o akcie prawdziwie kolegialnym w ujęciu konstytucyj dogmatycznej o Kościele. Wydaje się, że nie ma poprostu warunków do zaistnienia takiego aktu. Kuria bowiem jest na pierwszym miejscu pomocniczym organem Papieża dla załatwiania spraw Kościoła powszechnego. Stanowi więc przede wszystkim organ administracyjny, podczas gdy działanie kolegialne biskupów w sensie ścisłym skierowane jest do tego, by kolegium biskupie stało się podmiotem nieomylnego nauczania oraz podmiotem najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem⁹³. Stąd w danym wypadku sytuacja wygląda odmiennie niż w wypadku Synodu. Chociaż bo-

⁹¹ „Aby przeto Nasza Kuria Rzymska mogła podjąć szczęśliwie nowe i to poważne obowiązki, które wywodzą się z przepisów i wniosków Soboru Powszechnego...” (Motu Proprio *Pro comperto sane*, wstęp: PPK, t. II, z. 1, s. 9, n. 1458).

⁹² Motu Proprio *Pro comperto sane*, wstęp (PPK, t. II, z. 1, ss. 9—10, n. 1459).

⁹³ Por. Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, n. 22, 2.

wiem Synod nie jest obecnie podmiotem działania kolegiального w sensie ścisłym, to jednak na pewno nic nie stoi na przeszkodzie, by mógł się stać w przyszłości takim podmiotem.

Ale obok działania kolegiального w sensie ścisłym słusznie mówi się o działaniu kolegialnym w sensie szerszym. Wyraża się ono w podjęciu przez poszczególnych biskupów troski o Kościół powszechny. Owszem, poszczególni biskupi jako członkowie kolegium i prawowici następcy Apostołów obowiązani są „na mocy ustanowienia i nakazu Chrystusa do takiej troski o Kościół powszechny, która choć nie jest sprawowana przez akt jurysdykcji, przyczynia się jednak walnie do pożytku Kościoła powszechnego”⁹⁴.

Nie ulega wątpliwości, że wskazane poprzednio formy udziału Biskupów w pracach Kurii Rzymskiej, stworzyły już obecnie realną możliwość współpracy następców apostoelskich dla dobra całego Kościoła. Owszem, są autorzy, którzy ten rodzaj współpracy nie wahają się nazwać wprost wykonywaniem władzy kolegialnej przez biskupów rozproszonych po świecie i to w ramach określonych w numerze 22 Konstytucji *Lumen gentium*⁹⁵.

Zakończenie

Jak to już było podkreślone sprawa dopuszczenia biskupów do udziału w Dykasteriach Kurii Rzymskiej była w pierwszej fazie prac soborowych kluczowym zagadnieniem, gdy idzie o praktyczne dowartościowanie pozycji grona biskupów w Kościele. W dalszym etapie punkt ciężkości przesunął się na inne formy działania kolegiального i znalazł swój wyraz głównie w Synodzie Biskupów. Niezależnie jednak od tej sytuacji, pierwotny projekt pozostał nadal ważnym momentem w aspekcie kolegialności biskupów, stając się później częścią ogólniejszego już postulatu, dotyczącego umiędzynarodowienia Kurii Rzymskiej na wszystkich jej szczeblach.

Chociaż życzenie wyrażone przez Ojców Soboru w Dekrecie *Christus Dominus*, miało skromniejsze wymiary niż wcześniejsze postulaty Ojców w tej materii, to jednak trzeba przyznać, że Papież dokonując reformy Kurii Rzymskiej wyszedł daleko poza jego ramy. Owszem, w wielu wypadkach spełnił wcześniej wyrażane życzenia.

Można zatem śmiało stwierdzić, że zarówno bezpośredni udział biskupów w Dykasteriach Kurii Rzymskiej, jak i inne formy współ-

⁹⁴ Tamże, n. 23, 2.

⁹⁵ Romita F., przytoczywszy warunki, jakie Konstytucja *Lumen gentium* określa dla działania kolegiального biskupów rozproszonych po świecie (n. 22, 2), dodaje: „Et in hac nova collegialitatis forma Romana Curia non parvum auxilium afferre poterit, sive Romano Pontifici, sive Catholico Episcopatu” (dz. cyt., *Monitor Ecclesiasticus*, 93/1968/63).

działania biskupów, czy to z Kurią Rzymską, czy też z innymi organami na szczeblu ogólnokościelnym, stworzyły bardzo ważne podstawy współpracy kolegalnej dla dobra Kościoła powszechnego.

ARGUMENTUM

De Episcopis in laboribus Sacrae Romanae Curiae renovatae participantibus

Index rerum: Prooemium. — I. Postulationes a Patribus Concilii propositae. — II. Responsio Summi Pontificis. 1. Nonnulli Episcopi dioecesani uti Membra in Sacras Romanae Curiae Congregationes cooptantur. 2. Aliae formae collaborationis Episcoporum cum Sacra Romana Curia. — III. Collaboratio Episcoporum cum Sacra Romana Curia sitne forma collegialitatis?

Cooptatio Episcoporum inter Membra et Consultores Dicasteriorum Sacrae Romanae Curiae prima in periodo laborum Oecumenici Concilii Vaticani II praecipua quaestio fuit, cum agitur de principio collegialitatis in proxim deducendae. Posteriore vero periodo Patres de aliis collegialibus formis, praesertim de Synodo Episcoporum, tractabant. Nihilominus primordialis quaestio de cooptatione Episcoporum in Romanam Curiam uti signum collegialitatis momentum suum retinebat, et inserta est in postulationem ampliorem, qua s.d. „internationalizatio” Sacrae Romanae Curiae omnibus in eius gradibus desiderabatur.

Primis suggestionibus hac in materia propositis postulabatur, ut vi Decretis conciliaris nonnulli Episcopi diversarum Nationum, a Conferentia Nationali Episcopali designati et ab Apostolica Sede nominati, inter Membra vel Consultores Sacrarum Romanae Curiae Congregationum cooptarentur. In sequentibus tamen schematibus supradictum propositum valde mutatum est, et redactum fuit tamquam votum Patrum Synodali hoc modo: „In votis est, ut inter Dicasteriorum Membra cooptentur etiam aliqui Episcopi, praesertim dioecesani, qui mentem, optata ac necessitates omnium Ecclesiarum Summo Pontifici plenius referre valeant”. Quod votum in Decretum a verbis *Christus Dominus* incipiens insertum est.

His in adiunctis responsio Summi Pontificis expectanda erat. Primam et quidem praecipuam responsonem in Litteris Apostolicis *Pro comperto sane* motu proprio die 6 mensis Augusti 1967 datis, invenimur, quibus quidam Episcopi dioecesani uti Membra singulis Sacris Congregationibus assignantur. Etiam Constitutio Apostolica *Regimini Ecclesiae universae*, de die 15 mensis Augusti 1967, qua renovatio Sacrae Romanae Curiae statuitur, necnon alia documenta Legis Postconciliaris (e.g. Litterae Apostolicae *Sedula cura*, motu proprio datae) quaedam dispositiones circa collaborationem Episcoporum cum Sacra Romana Curia et aliis Institutis ad bonum Ecclesiae universae proponuntur.

Participatio Episcoporum in laboribus Dicasteriorum Sacrae Romanae Curiae, necnon aliae formae collaborationis cum Sacra Sede solidum fundamentum constituunt, ut omnes Episcopi, tam dioecesani quam titulares potiores partes habeant quoad universam Ecclesiam. Quibus omnibus mature perpensis dicendum est, ea quae in numero 10 Decreti Conciliaris *Christum Dominum* tamquam votum Patrum inveniuntur, responsonem Summi Pontificis longe superata esse. Permulta eorum, quae a Patribus inter sessiones synodales postulabantur, etsi in supradictum Decretum minime inserta erant, tamen nunc documentis a Summo Pontifice adhuc editis in effectum deducta sunt.